

NATALIE MORENO-KAMIŃSKA
Uniwersytet Łódzki
Wydział Filologiczny
Katedra Dramatu i Teatru

Muzyka a zabawa – edukacja muzyczna w społeczeństwie ponowoczesnym

STRESZCZENIE:

Muzyka klasyczna ma nieoceniony wpływ na osobowość człowieka, pobudza wyobraźnię, pogłębia wrażliwość, rozwija umiejętność koncentracji, pozwala wyrażać siebie i swoje emocje.

Współczesny przekaz medialny zdominowany został przez muzykę popularną, dostarczającą rozrywki odbiorcy masowemu, który jest podstawą społeczeństwa ponowoczesnego. Wpływa ona znacząco na gust społeczny i wybór rodzaju muzyki słuchanej na co dzień.

W tym kontekście pojawia się pytanie o to, jak sprawić, aby muzyka klasyczna stała się dziś atrakcyjniejszą i bardziej przystępną współczesnemu słuchaczowi. Jest to jedno z wyzwań, przed którymi stoi dzisiejsza edukacja muzyczna. Niezbędne jest, aby uatrakcyjnić ją już na poziomie przedszkolnym, gdyż zazwyczaj początek kształcenia muzycznego następuje w momencie przejścia dziecka z przedszkola do szkoły.

Sposobem na przybliżenie muzyki klasycznej dzieciom w wieku przedszkolnym w czasach ponowoczesnych, a wręcz jedną z najskuteczniejszych form współczesnej edukacji muzycznej może być zabawa rozumiana zgodnie z założeniami Rogera Caillois, oparta na synkretyzmie sztuk. Forma ta, wprowadzając w muzyczny świat, skłania przyszłego ucznia do dalszego odkrywania i rozwijania swoich pasji. Wczesne kontakty ze sztuką zachęcają dziecko do własnej aktywności twórczej w przyszłości.

SŁOWA KLUCZOWE: muzyka, zabawa, edukacja muzyczna, społeczeństwo ponowoczesne.

WPROWADZENIE

Jednym z podejmowanych w ostatnich latach tematów, pojawiającym się w dyskusjach przedstawicieli środowisk artystycznych, muzycznych, dydaktycznych, jest kwestia przemian zachodzących w czasach ponowoczesnych, wrażliwości dzisiejszego społeczeństwa na sztukę oraz nowych wyzwań i oczekiwań stawianych dzisiejszej edukacji. Pojawiają się kwestie specyfiki czasów współczesnych oraz związanych z nimi upodobań dzieci i młodzieży kształtowanych przez massmedia, dla których kluczowe znaczenie ma atrakcyjność przekazu.

Celem niniejszego opracowania jest dokonanie analizy zabawy opartej na synkretyzmie sztuk, jako jednej z najskuteczniejszych form współczesnej edukacji muzycznej w społeczeństwie ponowoczesnym, kierowanej do dzieci w wieku przedszkolnym. Forma ta wprowadza je bowiem w świat muzyki w sposób atrakcyjny, zachęcając przedszkolaka do dalszego odkrywania i w przyszłości rozwijania swoich pasji, podejmując kształcenie w kierunku muzycznym. Ukazane zostaną wybrane metody, stosowane, aby zaktywizować i zmotywować dziecko oraz w nowoczesny sposób umożliwić mu praktyczne wykorzystanie zdobywanej wiedzy. Należy podkreślić, że w pracy z dziećmi dobór skutecznych metod zależy zawsze od indywidualnych predyspozycji członków danej grupy, jednak można wskazać te techniki, które – zdaniem autorki – są szczególnie ciekawe i angażujące dziecko w wieku przedszkolnym. Badania nad rozwojem mózgu wskazują, że najsilniej stymuluje go twórcze zajmowanie się sztuką [Lekan 2016]. Dowiedziono także, że wczesne kontakty ze sztuką zachęcają dziecko do własnej aktywności twórczej, a więc również w okresie jego późniejszego rozwoju – na poziomie edukacji w szkole muzycznej I i II stopnia, gdy uczeń poszukuje sposobów wyrażania siebie.

Ze względu na specyfikę zagadnienia, zakładającą wieloaspektowe badanie metod kształcenia muzycznego dziecka w wieku przedszkolnym, opartych na synkretyzmie sztuk, wykorzystane zostały narzędzia badawcze o charakterze interdyscyplinarnym. Dokonana została analiza publikacji naukowych, popularno-naukowych i innych związanych z omawianą tematyką, z uwzględnieniem pedagogiki wieku dziecięcego, procesu edukacji muzycznej, a także odniesienia do sztuk plastycznych czy widowiskowych (spektakl teatralny, koncert, film). Wykorzystano materiały z polskich, francuskich i brytyjskich stron internetowych. Przeprowadzono także własne obserwacje i rozmowy z nauczycielami przedszkoli, dotyczące ich sposobu pracy z dziećmi.

POTRZEBY DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM W CZASACH PONOWOCZESNYCH

Zależność między przygotowaniem, tj. wyposażeniem w określone wiadomości i umiejętności konkretnej osoby, a możliwością jej uczestnictwa w kulturalnym życiu społeczeństwa, jest bardzo wyraźna. Uczestnictwo w kulturze jest procesem natury świadomościowej, przejawiającym się w doborze treści i wartości oraz w będących ich konsekwencją przeżyciach, a czasem wręcz wzruszeniach [Tyszka 1981]. Świadome dążenie do uczestnictwa w wydarzeniach muzycznych, poszukiwanie własnej muzycznej drogi artystycznej sprawia, że człowiek nie traktuje udziału w kulturze jako przymusu, konieczności podporządkowania się wszystkim wzorom i wzorcom, co jest w praktyce niemożliwe. Sprawia

mu to natomiast wiele radości i pozwala realizować swoje pasje. Aby osiągnąć taki stan rzeczy we współczesnym społeczeństwie konieczne jest uatrakcyjnienie procesu edukacji już na poziomie przedszkolnym, gdyż najczęściej początek kształcenia muzycznego następuje w okresie przejścia dziecka z przedszkola do szkoły. Czasy współczesne charakteryzują się specyficznym podejściem do roli sztuki, gdyż nieustannie dokonują się przeobrażenia w kulturze współczesnej, nie tylko w skali narodowej, ale także globalnej. W dobie społeczeństwa konsumpcyjnego największego znaczenia nabrały aspekty materialne i społeczne. Należy podkreślić, że społeczeństwo ponowoczesne charakteryzuje specyficzne poczucie smaku muzycznego. Często zdarza się, że wartości preferowane dotychczas i uznawane za uniwersalne, takie jak np. piękno i prawda, zaczynają tracić znaczenie, stają się słabo rozpoznawalne, szczególnie przez młode pokolenia. Rozwijają się nowe nurty artystyczne, angażujące współczesne techniki cyfrowe, poszukujące nowych środków wyrazu. „Powstają próby tworzenia sztuki integrującej audio i wideosferę, sztuka remisu, poszukuje się inspiracji w motywach dawnej sztuki, muzyki itp.” [Przychodzińska 2012, s. 14].

Przed pedagogiką muzyki staje wyzwanie i szczególna odpowiedzialność w kontekście dokonujących się przemian społecznych, związanych niestety niejednokrotnie z kryzysem w sferze wychowawczej i edukacyjnej. Konieczne jest zwrócenie uwagi na przygotowanie uczniów do uczestnictwa w kulturze i rozbudzenie w nich poczucia estetyki. Jak pisze Tomasz Goban-Klas:

w centrum znajduje się światowa popkultura, tworzona przez tzw. przemysły kultury, oraz kultury tożsamościowe, ważne dla społeczności narodowych i lokalnych, ale obrzeżowe. Na obrzeżach popkultury globalnej sytuują się także dzieła kultury artystycznej, czyli sztuki w tradycyjnym rozumieniu. Są one ważne, ale peryferyjne, będąc, poza jej twórcami i koneserami, niezrozumiałe dla szerokich kręgów odbiorców [Goban-Klas 2003, s. 40].

Współczesny świat dzieci i młodzieży obfituje w różnego rodzaju atrakcje, tworzone za pomocą ekspansywnego marketingu i wykorzystujące wszechobecny konsumpcjonizm. Efektem przemian cywilizacyjnych, związanych z problematyką szeroko rozumianej kultury, są obecne w życiu niemal każdego dziecka media masowe. Ich konstrukcja wymagająca od odbiorcy ciągłej aktywności, ekspansywny charakter, dobór treści, a także sposób przekazywania informacji często rodzi u dorosłych obserwatorów wątpliwości natury wychowawczej. Należy jednak uznać, że wpływ ten nie tylko nie będzie się zmniejszał, ale prawdopodobnie będzie wzrastał, w konsekwencji prowadząc do przewartościowania znaczenia kultury. Aby temu zaradzić dzisiejsza edukacja muzyczna musi podążać w stronę konstruowania nowoczesnych praktyk nauczania, kreować nowe trendy, dostosowując metody kształcenia do aktualnych potrzeb. Pomocne mogą być w tej kwestii analizy doświadczeń animatorów i nauczycieli z innych krajów.

NAUKA PRZEZ ZABAWĘ CZYLI WSPÓŁCZESNE PRAKTYKI DYDAKTYCZNE DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

Sztuka, która jest zasadniczą treścią kultury artystycznej, otwiera ludziom świat marzeń, wzruszeń, wzbogaca wrażliwość i wyobraźnię. Tworzy możliwość ekspresji uczuć. Wymaga ona jednak przygotowania. Z punktu widzenia nauczycieli, wychowawców sztuka sama ze swej natury nie wychowuje. W codzienności życia istnieje wprawdzie szansa na uwrażliwienie na sytuację estetyczną, jednak są one bardzo silnie uwarunkowane środowiskowo. Taką funkcję można przyjąć, gdy edukacja rozbudzi zainteresowania, wywoła potrzebę kontaktu z pięknem, przeżycia go czy działania w jego kierunku [Ferenz 2016, s. 19-20].

Nie ulega wątpliwości, że każdy człowiek, a więc również każde dziecko jest inne i wymaga odmiennego, indywidualnego podejścia nauczyciela. Współczesna psychologia dostarcza nam dowodów na to, że czynniki biograficzny i środowiskowy mają duże znaczenie dla rozwoju dziecka. Niezwykle ważne jest otoczenie w którym młody człowiek dorasta. Nauczyciel przybliży mu świat, rozbudza ciekawość, inspirowanie do zadawania pytań i poszukiwania odpowiedzi. Dlatego ogromne znaczenie ma jego postawa wobec sztuki, którą świadomie lub nie pedagog prezentuje w kontaktach z uczniami. Im więcej w nauczycielu pasji, zaangażowania, wspartego dobrym przygotowaniem i umiejętnościami dydaktycznymi, tym lepsze efekty w rozwijaniu zdolności muzycznych dzieci. „Pośrednictwo osób dorosłych odgrywa ważną rolę w kształtowaniu się motywacji, pobudzającej i ukierunkowującej działanie dziecka” [Przetacznikowa 1976, s. 498].

Kształtowanie się osobowości dziecka wymaga uwzględnienia jego indywidualnych potrzeb, dlatego konieczna jest dobra relacja z nauczycielem oraz dostosowanie przez niego metod pracy do predyspozycji i stopnia zaawansowania młodego człowieka. Poziom zdolności ucznia warunkuje tempo i zakres uczenia się, ale jednocześnie mniej lub bardziej pozwala mu wyrazić siebie, otworzyć się na innych oraz rozwijać potencjał emocjonalny. Aktywność ruchowa, instrumentalna czy wokalna, zwłaszcza improwizowana, pozwala rozwijać umiejętność rozpoznawania i kontrolowania emocji oraz ekspresji, co sprzyja kształtowaniu poczucia własnej wartości. W przypadku dzieci przejawiających trudności w rozwoju psycho-ruchowym i emocjonalnym spełnia ona funkcję terapeutyczną [Szymajda 2016], pozwalając uczniowi się otworzyć, zrelaksować czy wyciszyć. Świat muzyki stwarza więc dzieciom znakomite warunki do pełnego rozwoju emocjonalnego.

Dziecko z własnej inicjatywy nie poszukuje kontaktu ze sztuką. [...] Nie pobudzone do dostrzegania i przeżywania, nie rozbudza w sobie, z reguły, takiej potrzeby. Wszak potrzeba jest odczuciem jakiegoś braku, a takiego braku dziecko nie odczuwa. Dopiero przeżycia estetyczne, które powstają w zetknięciu się z różnymi rodzajami [działalności artystycznej – od autora] i wrażenia wywołane oglądaniem, słuchaniem znajdują ujście w formach ekspresji. Tych form jednak człowiek się uczy [...] W latach dzieciństwa kształtują się [...] podstawowe „nawyki kulturowe” i utrwalają doświadczenia z tego okresu życia człowieka [Ferenz 2016, s. 20].

Nauczyciel musi być kreatywnym animatorem poszukującym nowych dróg doświadczania muzyki, opartych na nowoczesnych technikach, z wykorzystaniem m.in. dostępnych nagrań, filmów poświęconych tematyce muzycznej, współczesnej muzyki filmowej czy piosenek ze znanych dzieciom bajek.

Historia idei pedagogicznych pokazuje dwa nurty myśli o wychowaniu, które Bogdan Suchodolski nazwał umownie „pedagogiką ideałów” i „pedagogiką życia”. Pierwsza uwzględnia ustalane przez elity cele, wartości i normy, program edukacyjny drugiej wynika z potrzeb codziennego życia jednostek i społeczeństw, z wiary w twórcze siły człowieka [Przychodzińska 2012, s. 16]. Biorąc pod uwagę specyfikę ponowoczesności, jeszcze mocniej zauważalna jest konieczność znalezienia złotego środka pomiędzy nimi – edukacja musi być atrakcyjna i korzystać z osiągnięć techniki, a jednocześnie uczyć takich wartości, jak piękno, artyzm, przeżycie estetyczne, szacunek do sztuki.

Podstawową i najważniejszą formą aktywności dziecka jest dominująca w wychowaniu przedszkolnym zabawa. Edukacja muzyczna powinna uwzględniać naturalną potrzebę zabawy, w czasie której dziecko czuje się bezpiecznie, a przyjazna atmosfera zachęca je do silnego zaangażowania.

Sposobem na przybliżenie muzyki klasycznej ponowoczesnemu odbiorcy może być zabawa rozumiana zgodnie z założeniami francuskiego filozofa Rogera Caillois jako *mimicry*, czyli naśladowanie. Podaje on szereg cech, które wyróżniają zabawę spośród innych czynności. Jak podkreśla, kluczowe jest to, aby udział w zabawie zależał wyłącznie od dobrej woli uczestników. „Motywuje ją więc przyjemność, a jakikolwiek przymus jest wykluczony” [Kłosiewicz 2012, s. 10]. Każda zabawa powinna stanowić zamkniętą całość, posiadającą określone ramy czasowe, rozgrywającą się w przestrzeni oddzielonej od codziennego życia. Zabawa według Caillois zawiera element niespodzianki, gdyż nie można dokładnie przewidzieć jej przebiegu ani ostatecznego wyniku.

Zabawa muzyczna, której uczestnikami jest grupa uczniów, pozwala im nie tylko rozwijać predyspozycje muzyczne i poznać nowy repertuar. Uczy także współdziałania, budowania swojego miejsca w zespole, kreatywnego podejścia do pokonywania trudności wynikających ze specyfiki zaproponowanej aktywności, motywując do doskonalenia swoich umiejętności, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i zespołowym. Należy podkreślić, że kluczowe znaczenie odgrywa przeświadczenie ucznia o odniesieniu sukcesu. Dziecko poprzez pochwałę nauczyciela za swobodną wypowiedź muzyczną zyskuje akceptację swoich działań, co daje mu poczucie prawa mówienia swoim głosem. Wzmacnia to jego pewność siebie, rozwijając wiarę we własne siły i możliwości, buduje szacunek do własnej osoby, jednocześnie poszerzając jego kompetencje społeczne, takie jak ciekawość i otwartość na nowe doświadczenia, umiejętność koncentracji na powierzonym zadaniu czy wykonywania różnych czynności bez wcześniejszego przygotowania. Przeżywanie satysfakcjonujących doświadczeń estetycznych, twórczych otwiera „nieskończone perspektywy myślenia i odczuwania” [Danecka-Szopowa 2000, s. 123]. Czynne uprawianie muzyki sprzyja rozwojowi osobowości dziecka.

Wspomniana już kategoria *mimicry*, którą zastosował Roger Caillois, odnosi się do zabaw polegających na naśladowaniu, odgrywaniu jakiejś roli. „Przekonujące udawanie kogoś innego, czyli wierność przedstawienia, jest w tym przypadku najistotniejszą zasadą” [Kłosiewicz 2012, s. 11–12]. Do kategorii *mimicry* zaliczyć można dziewczęce zabawy lalkami czy chłopięce w policjantów i Indian. Należą do niej także sztuki widowiskowe. Zabawa muzyczna może przybierać różne formy. Jedną z niezwykle ciekawych jest realizacja krótkich inscenizacji – teatrzyków muzycznych – których fabuła oparta jest

na biografiach kompozytorów oraz historii instrumentów czy form muzycznych. Zabawa w muzyczny teatr opiera się bowiem na syntezie sztuk:

- muzycznych – gra na instrumentach, śpiew piosenek, taniec z elementami improwizacji ruchowej, wykonywanie gestodźwięków, takich jak klaskanie, tupanie, pstrykanie palcami, poszukiwanie alternatywnych sposobów wydawania dźwięków i ich wykorzystanie jako „tła”, np. imitacja burzy, wiatru,
- teatralnych – wcielanie się w postać i odgrywanie roli, dziecko jako widz i aktor, interakcja, pozorowanie sytuacji, zabawa słowem i rytmem, elementy pantomimy – ćwiczenie mowy ciała i mimiki,
- plastycznych – wspólnie z nauczycielem przygotowywanie scenografii, rekwizytów, strojów dla aktorów, pacynek.

Od początku istnienia teatru muzyka odgrywała w nim istotną rolę. Podobnie jak miało to miejsce w starożytnym teatrze greckim, we współczesnych przedstawieniach muzyka zawsze podkreśla akcję sceniczną, często nadając jej odpowiednią wymowę, dopowiadając narrację, a także pełniąc funkcję komentarza do tego, co dzieje się na scenie.

W czasach ponowoczesnych – przygotowaną wcześniej muzykę – w trakcie zajęć odtwarza się przez głośniki. Warto jednak zaangażować samych uczniów, by nawet z towarzyszeniem podkładu puszczonego z płyty starali się muzykować, w miarę swoich możliwości i w sposób dostosowany do ich aktualnego poziomu zaawansowania. Muzyka wykonywana na żywo, choćby na instrumentarium Orffa, zmusza – w pozytywnym tego słowa znaczeniu – do skupienia większej uwagi na elementach dzieła muzycznego, takich jak melodyka, rytmika, agogika czy dynamika. Sprzyja to rozwijaniu słuchu muzycznego, wyobraźni, poczucia rytmu, a także interpretacji i percepcji utworów muzycznych. Warto w procesie edukacji wykorzystać tę silnie angażującą ucznia formę artystyczną do zwrócenia jego uwagi na muzykę w wielu wymiarach. Kluczową rolę odgrywa dobór treści, fabuła, która może odnosić się do różnych okresów w historii muzyki, prezentować życie i dzieła wielkich twórców. Dziecko, wcielając się w rolę artysty czy kompozytora, rozwija wyobraźnię, utożsamiając się z odgrywanym bohaterem, dzięki czemu to, co wcześniej „obce”, staje się „bliskie”. Zajęcia oparte na tego rodzaju treściach mogą stanowić bazę w zrozumieniu takich wartości, jak rozwijanie talentu, wyłożona praca nad własną kreatywnością, pokonywanie przeszkód. Dobrym przykładem dla przedszkolaków jest życie i twórczość Wolfganga Amadeusza Mozarta, ukazana w kontekście realizowania muzycznej pasji od wczesnych, dziecięcych lat. Scenariusz teatryku może zostać oparty na jednym z dwóch rozdziałów *Bajki o Mozarcie* autorstwa Joanny Wiśnios, opowiadającej perypetie artysty, poczynszy od jego dzieciństwa aż do czasów, kiedy jako kompozytor osiągał największe sukcesy i jego nazwisko stało się sławne na świecie. Rymowany tekst bajki sprawdzi się jako narracja wydarzeń. Znakomicie przedstawiony został morał Rozdziału I. pt. *Historia pewnego chłopca*, który zachęci dzieci do słuchania muzyki oraz do dalszej edukacji w tym zakresie i może stanowić klamrę przedstawienia:

Głośno było o Wolfgangu,
Podziwiano jego dzieła,
Jednak moda na Mozarta
Do dziś wcale nie minęła.

Ta muzyka – jak stwierdziły
Różne bardzo mądre głowy –
Świetnie wpływa na człowieka:
Słuchaj jej, a będziesz zdrowy!

Ludzie nadal lubią słuchać
Jego sonat i symfonii,
Równie często, jak
w przeszłości,
Grane są więc w filharmonii.
[...]

To nie żarty, to są fakty!
Jesteś nieco zaskoczony?
Włącz muzykę mistrza z Wiednia,
Kiedy czujesz się zmęczony,
[Wiśnios 2011, s. 30–32]

W teatrzyku należy wykorzystać kilka utworów Mozarta, np. *Wariacje fortepianowe C-dur „Ah vous dirai je Maman”*, Marsz turecki czy *Eine kleine Nachtmusik*. Warto, żeby uczniowie poznali pierwsze utwory kompozytora, np. *Menueta F-dur KV 2 z 1762 roku*. Wsparciem dla nauczyciela w tym zakresie może być także dołączona do książki płyta CD z nagraniem bajki z pełną oprawą muzyczną.

Wprowadzając dziecko w wieku przedszkolnym w świat muzyki, nauczyciel powinien przywiązywać dużą wagę także do zabawy obrazem, ilustracjami. Gra kolorów, faktura, wpływają na przyswojenie wiadomości, zapamiętanie i kojarzenie. Jest to o tyle zrozumiałe, że choć człowiek odbiera świat za pomocą pięciu zmysłów: wzroku, słuchu, smaku, dotyku i węchu, to jednak ten pierwszy jest uznawany za dominujący i dostarczający człowiekowi najwięcej informacji. W procesie edukacyjnym, wzrok jest odpowiedzialny za aż osiemdziesiąt procent danych z otoczenia [Rosa 2015]. Warto także od najmłodszych lat zapoznawać i oswajać dziecko z zapisem nutowym. Najlepiej początkowo w formie ilustrowanej, jaką na potrzeby *Bajki o Mozarcie* zaproponował Zenon Andrzej Remi, który oprócz nut na pięciolinii umieścił różnokolorowe ptaki czy konia pełniące funkcję trioli ósemkowej. Tego rodzaju graficzne przedstawienia zapisu muzycznego pobudzają wyobraźnię dziecka i ułatwiają wprowadzenie właściwej notacji. Nie są też trudne do samodzielnej realizacji, dlatego formą zabawy może stać się namalowanie przez przedszkolaka prostej historyjki obrazkowej na pięciolinii w sposób określony przez nauczyciela np. umieszczając znaki tylko na liniach, tylko na polach, lub naprzemiennie. Kolejnym etapem może być pokolorowanie różnego rodzaju wartości rytmicznych, najpierw pojedynczych, np. ćwierćnuty, ósemki, szesnastki, a potem łączonych w grupy. Wartości te można powycinać i tworzyć z nich różne kompozycje, dowolnie je układając. Na koniec mogą one stać się elementem scenografii teatrzyków. W ten sposób w świadomości dziecka kreuje się pozytywne skojarzenia dotyczące zapisu nutowego, które pozostaną na długo w jego pamięci.

Ilustracja 1. Zenon Andrzej Remi, *Menuet* [Wiśnios 2011, s. 43].

Ilustracja 2. Zenon Andrzej Remi, W. A. Mozart *Menuet F-dur* [Wiśnios 2011, s. 51].

Inną inspiracją do skonstruowania scenariusza zabawy w formie inscenizacji może być publikacja Miguela Sausa Tavaresa pt. *Królik i Chopin*, fikcyjna opowieść o przyjaźni kompozytora z dzikim królikiem. Ukazuje ona ilustracyjność muzyki, a także podkreśla, jak jest ona ważna dla otaczającego dziecko świata, dla zwierząt i roślin:

Też uważałem, że to najlepszy z utworów, które kiedykolwiek napisał. Było w nim wszystko to, co nas otaczało: las, drzewa, wiatr, chłód, trzask drewna pływającego w kominku, mrok nocy oraz mroźne, pokryte szronem i mokre od rosy poranki [Tavares 2015, s. 46].

Zaplanowana i przygotowana z dziećmi inscenizacja, a także typowa improwizacja ruchowa z elementami tańca może zostać zainspirowana muzyką ludową bądź etniczną. Wprowadza ona przedszkolaka w świat, stanowiąc punkt wyjścia do wskazania odmienności kulturowych, przybliżenia tradycji różnych narodów i kręgów etnicznych. Prezentowanie piękna muzyki różnych zakątków świata uczy dziecko tolerancji i akceptacji odmienności innych ludzi i ras, przyczynia się do ugruntowania takich postaw, jak wolność od uprzedzeń czy międzyludzka solidarność.

Obecnie „muzyka świata”, „muzyka źródeł”, to zjawisko rozwinięte w kulturze. Przyczyny tego są liczne, wśród nich należy wymienić: rozwój komunikacji między narodami, kontynentami; migracje ludności; rozwój etnografii i antropologii kulturowej; rozwój w cywilizacji zachodniej dystansu do własnej kultury i świadomości wartości innych kultur, wzmocniony o postulaty ponowoczesności uznawania każdej kultury, w tym tej o prostych formach, jako wyrazu duchowego życia jednostki i życia we wspólnocie [Przychodzińska 2012, s. 19].

Z kolei edukowanie dzieci poprzez zabawę związaną z polską tradycją, tańcami narodowymi czy folklorem, rozpoczyna proces budowania tożsamości narodowej, przygotowując dziecko do dalszej edukacji w tym zakresie i poszukiwania własnego „ja” w społeczności.

Wartość poznawania muzyki rodzimej przyczynia się także do przyswojenia symbolicznego języka, rozumienia miejsca polskiej kultury muzycznej w kulturze wspólnoty ponadnarodowej, europejskiej – czerpania i współtworzenia jej, wzbogacając uczestnictwo w uniwersum kultury.

Wprowadzanie folkloru polskiego można rozpocząć od nauki prostych układów tanecznych:

- *Krakowiak* – do piosenek *Hej na krakowskim rynku*, *Na krakowską nutę* czy *Krakowiaczek jeden*,
- Łowicki chodzony z Mazowsza,
- *Trojak* ze Śląska,
- *Mereszka*, *Szewc*, *Kowal* z Kaszub,
- *Moja Maryneczka*, *Poszła po wodę*, *Koza*, *Posłała mnie matka* z Wielkopolski,
- *Lasowiak* z regionu rzeszowskiego.

Jak pisze Maria Przychodzińska, „muzyka świata obejmuje kultury wykształcone, jak Indie, Chiny, Japonia oraz te, które do dziś opierają się na pierwotnych źródłach i niezmiennej tradycji” [Przychodzińska 2012, s. 19]. Inspiracją do wprowadzenia przedszkolaka w świat muzyki innych krajów oraz nacji mogą stać się nagrania z serii „Poznaj Świat Muzyki” Wydawnictwa Soliton z 2017 roku, czy piosenki dla przedszkolaków takie jak: *W wielkich Chinach*, *Słoneczna Afryka*, *W kolorowych, pięknych Indiach*, *Ameryka!*, *Japońska piosenka* z płyty *Bawimy, Uczymy, Śpiewamy – Poznajemy Świat* wytwórni Magic Records z 2013 roku. Zaciekawienie dziecka w okresie przedszkolnym muzyką różnych etnosów czy narodów, a więc kulturami świata, wsparte edukacją w wieku szkolnym, przyczyni się do rozwijania postawy poszanowania odrębności kulturowej i zachęci je w przyszłości do promowania różnorodności oraz do propagowania dziedzictwa kulturowego.

Na koniec warto też odnieść się raz jeszcze do potrzeb dziecka i specyfiki czasów współczesnych. Twórcy programów współczesnej edukacji muzycznej nie mogą być obojętni na inne rodzaje muzyki poza klasyczną czy ludową, gdyż są one obecne w codziennym życiu człowieka, a ukazywanie różnorodności twórczości muzycznej wpływa pozytywnie na sposób postrzegania myśli muzycznej. Jako materiał dydaktyczny w przedszkolu mogą posłużyć wybrane, dostosowane do wieku i poziomu zaawansowania, utwory muzyki jazzowej lub filmowej. Te drugie pomogą zwrócić uwagę dzieci na narracyjną rolę muzyki w filmie, w którym mimo że dominuje obraz, to jednak dźwięk pogłębia jego artystyczne walory i intensyfikuje doznania.

PODSUMOWANIE

We współczesnym przekazie medialnym dominuje muzyka popularna, dostarczając rozrywki odbiorcy masowemu, który jest podstawą społeczeństwa ponowoczesnego. Edukacja muzyczna dzieci w wieku przedszkolnym musi sprostać wymaganiom dziś przed nią stawianym, łączyć wartości estetyczne, artystyczne ze specyficznym poczuciem smaku muzycznego, które jest konsekwencją ewolucji gustu w społeczeństwie i ukazywać dziecku różnorodność przejawów muzyki i jej rolę w życiu społecznym.

Działania wywołujące radość przedszkolaka, chętnie kontynuowane i podejmowane, mają znaczenie w rozwoju poznawczym, jak również emocjonalnym. Zabawa pełni

nie tylko funkcję ludyczną, ale przede wszystkim edukacyjną. Jest doskonałym sposobem na przybliżenie muzyki klasycznej ponowoczesnemu odbiorcy, może być rozumiana w kategorii *mimicry*, zgodnie z założeniami Rogera Caillois. Przedstawione formy zabawy opartej na synkretyzmie sztuk, jako jednej z najskuteczniejszych form współczesnej edukacji, w tym krótkie, muzyczne inscenizacje, zabawy opierające się na improwizowanym wcielaniu się w różne role, np. artyści, kompozytora, ale także ludzi o innym etnosie prezentującym odrębną kulturę, mają nieoceniony wpływ na osobowość dziecka. Pobudzają wyobraźnię, pogłębiają wrażliwość, rozwijają umiejętność koncentracji i przyczyniają się do docenienia roli muzyki. Istotną rolę w zabawie muzycznej odgrywają także ilustracje, gdyż im więcej zmysłów zostanie zaangażowanych w proces poznawczy, tym szybszy jest proces przyswajania wiedzy. Percepcja zmysłowa oparta na połączeniu słuchu i wzroku przyczynia się do lepszego zapamiętywania i kojarzenia.

Dzisiejsza edukacja muzyczna musi inspirować i angażować tak, aby już dla dziecka w wieku przedszkolnym muzyka w wielu jej wymiarach i formach stała się atrakcyjniejszą i bliską. W ten sposób zachęci dziecko do dalszych poszukiwań swojego „ja” w świecie muzyki.

BIBLIOGRAFIA:

- Danecka-Szopowa Krystyna (2000), *Od muzyki do etyki. Muzykalność człowieka. Muzyczność świata*. Kraków – Warszawa: Fall.
- Ferenz Krystyna (2016), *Charakter doświadczanej edukacji artystycznej a miejsce sztuki w osobistym systemie wartości młodzieży*. [W:] Lidia Kataryńczuk-Mania (red.), *Edukacja artystyczna – nowe wyzwania* (s. 15-30). Zielona Góra: Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kameralistów, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Goban-Klas Tomasz (2003), *www.kulturapolska – edu czy com?* [W:] Małgorzata Lipińska (red.), *Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży. Problemy i wyzwania, Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Kultury i Środków Przekazu, pod patronatem Marszałka Senatu RP prof. Longina Pastusiaka*. Warszawa: Kancelaria Senatu. Dział Wydawniczy.
- Kłosiewicz Olga (2012), *W chowanego z rozumem. Gry i zabawy, które zmieniły filozofię*. „Dyskurs. Pismo Naukowo-Artystyczne ASP we Wrocławiu”, s. 13–14.
- Lekan Elżbieta (2016), *Dziecięca twórczość. Dlaczego warto, by dzieci tworzyły?* <http://www.wszpwn.com.pl/wydarzenie/dziecieca-tworczosc-dlaczego-warto-by-dzieci-tworzyly,287.html> (dostęp: 1.03.2018).
- Przetacznikowa Maria (1976), *Kształtowanie się osobowości dziecka*. [W:] Maria Żebrowska (red.), *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*. Warszawa: PWN.
- Przychodzińska Maria (2012), *Poszukiwanie wartości edukacyjnych w mnogości zjawisk współczesnej kultury muzycznej*. [W:] Andrzej Białkowski (red.), *Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej w Polsce* (s. 13-27), Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca.
- Rosa Agnieszka (2015), *Wzrok – co warto wiedzieć?* <https://www.swietlikowo.edu.pl/wzrok-co-warto-wiedziec-2/> (dostęp: 2.08.2016).
- Szymajda Agnieszka (2016), *Muzyka a emocje dziecka w wieku przedszkolnym*. [W:] Lidia Kataryńczuk-Mania (red.), *Edukacja artystyczna – nowe wyzwania*. Zielona Góra: Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kameralistów, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Tavares Miguel Sousa (2015), *Królik i Chopin*. tłum. Gabriel Borowski, Olsztyn: REA-SJ.
- Tyszka Andrzej (1981), *Partycypacja kulturalna*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja”, 3 (57), 137-142, PDF: <http://bazhum.muzhp.pl/media//files/> (dostęp: 1.03.2018).
- Wiśnios Joanna (2011), *Bajka o Mozarcie*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne.

Music and play – music education in a postmodern society

SUMMARY:

Classical music has an incredible impact on a human personality, boosts imagination, enhances sensitivity, develops concentration skills, allows to express oneself and one's emotions.

Nowadays, however, what dominates in the media is popular music, providing entertainment to the mass audience – the fundament of a postmodern society. It significantly affects social tastes and the selection of music listened to on a daily basis.

In this context, there arises a question of how to make classical music more attractive and more accessible to a contemporary listener. This is one of the challenges today's music education faces. It is necessary to make it more attractive at the pre-school level already, since the beginning of music education most frequently coincides with the moment of a child's transition from a pre-school to a primary school.

The method of familiarizing pre-schoolers with classical music in postmodern times and one of the most effective forms of modern music education can be play, as understood by Roger Callois, based on the syncretism of arts. The method introduces children to the world of music in an interesting manner, encouraging pupils to continue discovering and next developing their passions in the future. Early contact with art fosters a child's own creative activity later on.

KEYWORDS: music, play, music education, postmodern society.